

НОВІТНІЙ МІФ ПРО ПОДІЇ 1932-1933 РР. У СВІТЛІ ФАКТІВ З УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО ПРИКОРДОННЯ

Ірина Магрицька

Annotation: By means of the facts from territory of Lugansk region the author discredits a new Russian-imperial myth that Holodomor of 1932-1933 was not a genocide of the Ukrainian people, and the general tragedy of all people of the USSR.

Keywords: starvation, Holodomor, genocide of the Ukrainian people, the Ukrainian villages, the Russian villages, sackery (departure for food (products) in areas where there was no starvation), historical myths, historical truth, historical forgetfulness.

Сконсолідувати народ у політичну націю неможливо без подолання історичного безпам'ятства й відновлення поваги до могил дідів-прадідів, без надання справедливої оцінки окупаційним режимам, що панували на його території. Повернути народові правдиву історію – завдання не лише істориків, а й політиків, які будують цивілізовану, демократичну державу.

Мета ж фальсифікаторів історії, або лжеісториків, зовсім інша – допомагати авторитарним режимам маніпулювати свідомістю своїх співгромадян, тримати їх у сліпоті й покорі.

На тему голоду 1932-1933 рр. тоталітарною радянською владою на довгі десятиріччя було накладено табу. Повна відсутність у тогочасній історіографії будь-якої інформації про масове винищення українського селянства, його замовчування є, по суті, підґрунтям першого міфу про відсутність голоду як такого (Чи не таким самим заперечним за своїм характером є царсько-російський міф про українську мову: «Не было, нет и быть не может»?).

Пригадаймо в контексті цього міфу виступ на засіданні Генеральної Асамблеї ООН 10 жовтня 1983 р. радянського історика І. Хмеля, члена редколегії «Истории Украинской ССР», і його заяву про те, що голод в Україні 1933 р. – ніщо інше, як вигадка українських

буржуазних націоналістів, які служили Гітлеру в період Другої світової війни, пізніше переїхали в США і з метою виправдання своєї присутності там стали поширювати брехню про голод (Маняк, Коваленко: 1990). Уторить йому професор філософії Г. Ткаченко: «Міф про голодомор – це складова «гарвардського спецпроекту», створеного для інформаційно-психологічних диверсій проти Радянського Союзу, а потім і Росії. У ньому чітко простежується спрямованість – розпалювання націоналістичних пристрастей і передусім ворожнечі й ненависті до Росії та російського народу» (Ткаченко).

19 листопада 1986 р. комуністичний історик І. Курас у передачі на українському радіо зізнався: «Дійсно, у 32-33 роках ми відчували нестачу продовольчих товарів. З одного боку, це було викликано засухою, що вразила десятки мільйонів гектарів на Середній і Нижній Волзі, на Північному Кавказі, на Україні та інших регіонах... Зі сказаного вимальовується дійсна підкладка кампанії імперіалістичної реакції з приводу так званого голоду 32-33 років, а разом з цим і справжня ціна цинічного моралізування навколо міфічних жертв більшовизму».

Отож, історик від влади сформулював другий радянський міф про голод 30-х років: він був зумовлений несприятливими погодними умовами. Відтоді комуністичні вчені називають Голодомор «трагічною подією», тобто таким собі нещастям, яке сталося поза людською волею.

Під силою неспростовних доказів про Голодомор, які проникали в Україну з-за кордону, долаючи «залізний мур», а також під тиском української громадськості ЦК КПУ ухвалив 1990 року спеціальну постанову «Про голод 1932-1933 рр. на Україні та публікацію пов'язаних з ним матеріалів». Названа постанова вже демонструє винайдення комуністичною владою іншої вигадки: «Архівні матеріали розкривають, що безпосередньою причиною голоду на початку 30-х років у республіці стало примусове, з широким застосуванням репресій, проведення згубної для селянства хлібозаготівельної політики» (цит. за Кульчицький: 2004). Цей уже третій міф наголошує на економічних прорахунках радянського керівництва.

Іще один комуністичний історик В. Солдатенко (який нині очолює Український інститут національної пам'яті) виправдовує репресивну політику влади, бо вважає, що конфіскація в населення сільськогосподарської продукції була необхідним кроком для модернізації СРСР (Солдатенко 2003). Він стверджує, що радянські лідери були вимушені проводити колективізацію, яка й призвела до голоду, для посилення обороноспроможності

країни.

Підручники з радянської історії однією з причин «незначного підвищення смертності» у 30-х роках минулого сторіччя, окрім цього, називали ще «куркульський саботаж». Нібито так звані куркулі ховали хліб від односельців і навіть від власних сімей. Ця четверта вигадка від «керівної і спрямовуючої» має, як і попередні, виправдувальний для тодішньої влади характер.

А ще відомі байки від провладних міфотворців про те, що той голод був засобом загнати незговірливих українців до колгоспів і що Голодомор зроблений руками самих українців (оскільки вони були в складі тодішнього радянсько-партійного керівництва УРСР). Лунають твердження і про те, що в Україні жертвами голоду були не лише українці, а й представники національних меншин, які тоді тут проживали.

Визнання 2006 року Верховною Радою України Голодомору 1932-1933 рр. геноцидом українського народу викликало хвилю протесту в Російській Федерації. Так, 19 листопада 2007 р. департамент інформації та преси МЗС Росії поширив коментар, у якому таке визнання назване «однобоким викривленням історії на догоду сучасним кон'юктурним політико-ідеологічним настановам». 2 квітня 2008 р. Держдума 356 голосами з 450 висловила протидію такої кваліфікації голоду українськими колегами і в офіційній заяві підкреслила, що «жертвами голоду 30-х років минулого століття стали не лише українці». А 4 грудня 2008 р. прем'єр-міністр РФ В. Путін назвав Голодомор «надуманою проблемою».

Нашвидкуруч російські історики створюють новий міф про голод 30-х років: нібито тоді голодували не лише українці, а всі народи СРСР. Так, професор історії О. Яковлев стверджує: «Це трагедія всього радянського села. І ця трагедія повинна не роз'єднувати, а об'єднувати народи колишнього СРСР» (Яковлев). Категорично відкидає націленість політики Сталіна та його оточення на знищення українського народу або його частини й професор В. Кондрашин, а тому вважає саме питання геноциду абсурдним. Він намагається довести, що це була спільна трагедія народів СРСР, зумовлена результатами сталінської аграрної політики (Кондрашин).

27 квітня 2010 р. Президент України В. Янукович, виступаючи перед депутатами Ради Європи у Страсбурзі, в унісон з російськими істориками заявив, що «визнавати Голодомор як факт геноциду щодо того чи іншого народу... буде неправильно, несправедливо».

Це була трагедія, спільна трагедія держав, що входили до СРСР»¹.

Міністр освіти і науки Д. Табачник, усупереч своїй же доповіді на спеціальному засіданні Верховної Ради 14 травня 2003 р. (тоді він сказав: «Ми мусимо довести світові, що штучні голодомори радянської епохи були нашим українським Голокостом. Це був свідомий геноцид українського народу, який наклав свій безжальний відбиток на всю нашу історію, на національну свідомість»), 1 вересня 2010 р. заявив, що визначення Голодомору як геноциду українського народу є вигадками закордонних істориків. Він запропонував підготувати резолюцію, в якій слова «геноцид українського народу» слід замінити словами «геноцид народів України, Росії, Казахстану й Молдови», і висловив упевненість, що цю резолюцію підтримає Організація Об'єднаних Націй та інші міжнародні організації.

Немає сумніву, що наведені сентенції щодо кваліфікації подій 1932-1933 рр. мають політичне підґрунтя, яке не дозволяє їхнім авторам подивитися на ці події об'єктивно, крізь призму наявних документальних матеріалів.

Нашим завданням є наведення історичних фактів, які спростовують цей останній міф, що сьогодні панує не лише в російській, а й українській – надто політизованій – історіографії. Емпіричним матеріалом нам слугуватиме книга документальних свідчень очевидців Голодомору з Луганської області (Магрицька 2008) – області, північні, східні та південні райони якої межують із Белгородською, Воронежською та Ростовською областями Російської Федерації.

Чимало опитаних нами свідків тих подій пригадували, як, рятуючись від голоду, вони ходили в сусідні російські села. Отож, наведемо кілька таких свідчень мешканців Луганської області (при посиланні на першоджерело позначатимемо в дужках номер його сторінки; курсивом подаємо запитання інтерв'юєрів).

Біловодський район

Село Бараниківка

Воротникова Ганна Іванівна, 1917 р. н.: «У голодовку з Божою допомогою вижили... Дідусів приятель з Донщини² допомагав: то гречки-січки підкинув, то кукурузки мучної» (Магрицька 2008: 38).

Гавриленко Ганна Іванівна, 1919 р. н.:

¹ З приводу цієї заяви ми підготували Відкритий лист Вікторові Януковичу – <http://www.2.maidan.org.ua/n/free/1273673803>, на який від Президента відповіді так і не було.

² Донщина – це територія колишнього Війська Донського, сьогодні це частина Ростовської області Російської Федерації; інша частина заселена етнічними українцями.

«— *А мати ваша не ходила на Донцину міняти?*

— Уперед ходила, шось тамечки... Відро якогось зернечка приносила, виміняли. Приносили...

— *На Донщині голоду не було?*

— Ну, бачите, якщо виміняла відеречко, це ж таки такого ж не було! А в нас же ж тут страшно...» (Магрицька 2008: 40-41).

Горбаньов Іван Павлович, 1907 р. н.:

«У 27-му ми поженилися з Ганною. Сім'я в нас була великою, а вона – сирота. От і запросив нас до себе жити бездітний батьків дядько. І ми переїхали до нього в Карпівку (Ростовська область). Це і врятувало мене, мою жінку і моїх дітей від голоду...

А батько, мати, дві сестри і брат, які залишились тут, померли з голоду. Жили вони в совхозі «Квітка», на буграх, а там майже всі люди вимерли. А на Донщині колективізація була не такою страшною. Там земля була панська, одрубів у людей, як у Бараниківці, не було. От і перейшли вони безболісно від панщини до колгоспу. Хоча за свого пана поганого не говорили, здорово не зобіжав він своїх батраків.

У 32-му й 33-му карпівці, никаноровці, хлорівці добре піджилися – з ближніх українських сіл Зеликівка, Бараниківка, Злодіївка, Мусіївка люди валом ішли й несли одяг, посуд, полотно, подушки, щоб обміняти на щось їстівне. За миску пшона можна було тоді виміняти вишиту сорочку. За два-три відра муки – кожух» (Магрицька 2008: 41).

Стариков Андрій Миколайович, 1914 р. н.: «А тоді від брата з Білорусії (він там воєнну службу ніс) лист прийшов. Пише, щоб я терміново приїжджав. Я й поїхав. У Білорусії голоду не було. Брат мене сторожем у частину влаштував. А як узнав брат про голод у нас? Про це ж ні по радіо, ні в газетах не писали. Брат розповідав, що приїхав командир частини з Москви і каже: «Узнай, Стариков, живы ли твои родные на Украине? Там голод разбушевася. Люди селами вымирают». Ото брат відразу і написав мені листа. Я й поїхав. Зберіг брат мене від голодної смерті» (Магрицька 2008: 58).

Шاپовалов Павло Стефанович, 1921 р. н.: «І в Росію ходили. До російської границі тут 12 кілометрів. До Карпівки 7 кілометрів, а тоді ще трохи. Так там, у Росії, люди хліб їли так, як оце в нас сьогодні, і вчора, і год тому назад... У Росії голоду не було, моя тьотка туди ходила, на гроші, на тряпки люди міняли. А було так, що їм набрали мішок пшениці – та Бог з тобою, неси! Є й такі люди» (Магрицька 2008: 70).

Село Гармашівка Кононівської сільради

Троценко Раїса Прокопівна, 1925 р. н.: «Були люди такі, жили на шахтах, на виробстві, а тоді поверталися додому, там же тоже важко. Прийде додому, лахмотинку яку там відтіля ж принесе, а їсти ж нема чого. Бере ту лахмотину, і ото ходили туди – на Вороніж, на Кантемирову, там і макухи виміня чи якоїсь там дерті поросячої. Там, може, голод і був, ну трошки не такий був. Буряка там – чи столовий, чи сахарний...» (Магрицька 2008: 86).

Село Литвинівка

Гук Ніна Стефанівна, 1919 р. н.:

«– Ваша сім'я виживала тільки завдяки тому, що батько їздив у Ростов?»

– Да.

– А там, на Ростовщині, не було голоду?

– Ну, там не було голоду, там же ж давали пайок. Там де хто робе, тому 300 грам, а кому так і кілограм давали. Ну у нього там були сестри, они ж йому тоже помагали, діти вижили. Ото вони збирали, а тоді сухарики батько привезе, а там оп'ять їде» (Магрицька 2008: 121).

Село Новолимарівка Кононівської сільради

Артюшенко Іван Іванович, 1918 р. н.: «Цей голодомор спеціально зроблено. Сталін хотів видушити Україну, це сталінізм називається. У Москві (це ми на скачки з конних заводів їздили), у Москві – тамечка нічого такого не було. У Росії не було – ні голоду, нічого. А на Україні оце робили, душили спеціально, Голодомор зробили, щоб людей унічтожить» (с. 137);

«Бігали, тікали. Їхать нікуди було, і ні з чим було їхать, а хто чуть-чуть вумніший був – уїхали в Росію» (Магрицька 2008:138).

Білокуракинський район

Село Шовкунівка Дем'янівської сільради

Гринько Андрій Васильович, 1923 р. н.: «Куда-то дід уїжжали обмінять. Бере самовар, і у женщин украшенія билі — крестікі разніє, медальчики, гроші – украшалі, када видавали замуж. Собіралі і вивозілі в Белгородскую область, і там міняли на хліб. Привозили оттуда мішок буханок хліба – готового, а самовари оддавали там, і всьо. Там, у Росії, жилі зажиточно. Возили в основному хліб, нада ж було якось вижить, і тудя они езділі» (Магрицька 2008: 178).

Марківський район

Село Веселе Кабичівської сільради

Проненко Марко Сергійович, 1914 р. н.: «Як получився голод? Почалася продрозв'орстка, у крестян вимели все дотла. У нас до зернини все вигребли. А потом почалась колективізація. Забрали в людей все зерно, часть худоби. І крестяни остались ні при чом. Рядом ось тут Росія – 60 кілометрів, там не було цього. Всі ми, з України, все барахло туди одвезли, поміняли за кусок хліба росіянам. І получився голод... голод “закритий”» (Магрицька 2008: 194).

Село Кризьке

Гура Анастасія Федорівна, 1908 р. н.: «Кантамирове – це у Росії, тут недалеко, кілометрів 35 чи 40 від Марківки. Так мій хазяїн поїхав у Кантамирову, на роботу поступив, на машину, і мене туди забрав. І діти в нас уже були – одна була 28-го рожденія, а одна 27-го. Так ото я була в Кантамировім у тридцять першому году.

А до нас люди приїжджали звідси – так ото ті люди, які тут були у тридцять першому, второму, так дуже плохо було. Розказували, що так плохо, що, кажуть, люди вмирали од голоду. А в кого було яке-нібудь золото чи сребро, чи що-то там таке, так у Кантамировім приймали його і давали за те ж добро їм пшоно, там таке, то крупа якась така – вобщім, закупляли. Це не у Кризькому, а в Кантамирові – крижчани туди приходили і міняли, у кого було за що. А як ні за що було, так і вмирали» (Магрицька 2008: 197).

Село Просяне

Чала Ганна Олександрівна, 1924 р. н.: «У 32-33-му від голоду вмер мій батько (плаче). Він саме тоді йшов до Кантемировки, на шиї в нього висіли гроші, щоб купити нам поїсти, і по дорозі вмер. Найшли його під стовпом. Нас осталося шестеро дітей, меншому ще й двох год не виповнилося» (Магрицька 2008: 203).

Челапко Наталя Василівна, 1929 р. н.: «Батько мій ще у двадцятих годах работав у магазині, і йому туди, бувало, привозили розпарки, які ніхто не купляв, так він їх у скриню ховав. Мати все сміялася з нього, а він казав: «Підожди, прийде ще время, що і розпарки нужні будуть».

І от у Голодомор він ці розпарки міняв у Кантемирово на хліб або зерно. Було, він договориється з хлопцями кантемирянськими і виходе на Ковалеву гору, що вище села отам, і там вони і мінялись, щоб ніхто не бачив і не чув нічого» (Магрицька 2008: 204).

Село Тишківка

Мамай Марія Пантеліївна, 1915 р. н.:

«— А в Кантемировім не було голоду?

— У Кантамирові не було. У Росії хліб був. У Росії ж не було голоду, тіки Україна голодала» (Магрицька 2008: 207).

Новопсковський район

Село Булавинівка

Бахмет Павло Федорович, 1917 р. н.: «Батько запряг коня, поїхав у Воронізьку область і за барахло, за оджогу виміняв чувал квасольної муки. Отим ми доживали» (Магрицька 2008: 231).

Село Ганнусівка Кам'янської сільради

Поволоцький Іван Микитович, 1927 р. н.: «Росіяни... оце Росія, Бондарево від нас, від Ганнусівки, сім кілометрів, так ото були в матерів ліжники, рушники, всяке таке – виносили туди. А там дадуть чи кусочок хліба... Росія не голодувала. От же, прямо рядом, так хто дебелиший, хто на ногах держався – і ото всі рушники, все там – усі кинулись у Росію. Ото наміняють трошки, і ото остались живі. А росіяни... зовсім рядом же, а жили непогано» (Магрицька 2008: 235).

Село Донцівка

Риб'янець Ганна Карпівна, 1920 р. н.: «Батько купив лошадя – і на Вороніж. Привезе, дівора йдуть такі – милостини просить на Вороніж. Відтіль возили і крупу, і сухарі, і пшеничку, ото туди возили послідне лахмоття. Батько набере підшалників, кохтів, а я плачу (ще ж дурна!): «Нашо ж Ви мій підшалник узяли?». А сама їсти хочу!

...Мерли люди. У кого більш було лахмоттячка – це не секрет, те й возило більш на Вороніж. Оце ж такі дівчата, як я, трошки, може, на год старші, підуть, та й кажуть: там нам пиріжки дають, там нам і те дають, і те, а я плачу: “Пустіть і мене на Вороніж!”» (Магрицька 2008: 237).

Село Можняківка

Зубахін Григорій Федорович, 1908 р. н.: «В ті часи я був міліціонером. Міліції давали завдання перехвачувати людей, які несли їжу з Росії» (Магрицька 2008: 249).

Онопрієнко Марія Амосівна, 1924 р. н.: «Ходили міняли барахло на врожай у Росію, там було все» (Магрицька 2008: 253).

Тарасенко Іван Митрофанович, 1906 р. н.: «З осені 32-го року по літо 33-го їздили, хто міг, у Росію по харчі. По дорозі додому ховались від активістів, які зустрічали людей

з оклунками і відбирали їх... Сім'я Кузнецова Павла вимерла майже одночасно з ними. Їх усіх укинули в погріб і там засипали землею. Брати Павла, Петро і Юхим Кузнецови, померли з голоду по дорозі в Росію» (Магрицька 2008: 253).

Село Новобіла

Владимиров Тимофій Савелійович, 1917 р. н.: «Ми ходили в Росію заробляти буряки, зерно та крупи, тому наша сім'я (діти) вижила» (Магрицька 2008: 255).

Село Піски

Бублик Марія Харлампіївна, 1910 р. н.: «Почався голод. Хліба не давали нам. То все ми міняли – ходили за границю, у Росію. Там був хліб, а у нас не було. До того домінялися, що вже ні за що купувать» (Магрицька 2008: 269).

Бублик Олександра Лаврентіївна, 1922 р. н.: «Там баракло хороше приймали – рушники такі повишивані носив батько, оце за те й виміня було, там чи муки... Ну хто що дасть. І картошку.... Сорочки такі полотняні, повишивані в матері були. Мати вмерла, сорок сорочок було, рушники були красиві, повишивані. Ото тіки, – ка[же] батько, – за те й виміняєш. Картошку батько приносив, муки пуд принесе. У сусідніх селах теж був голод, а Вороніж хоч і недалеко, а не було там голоду. А в Ростовській області був. Невістка в нас із Ростовської області – тоже розказувала, що там був голод» (Магрицька 2008: 269)³.

Сватівський район

Село Гончарівка

Тарануха Петро Григорович, 1913 р. н.: «Не було ні хліба, ні до хліба. Я тоді в Росію їздив по хліб, купував, міняв, свої рубашки послідні отдавав» (Магрицька 2008: 288).

Старобільський район

Село Проїждже

Слюсар Надія Федорівна, 1919 р. н.: «Як ходили мінять, так принесуть або висівок, або ще чого-небудь. Так поодносили – сорочки повишивані полотняні були, тоді рушники полотняні були, носили, тоді скатерті – скатертини вишивали хрестиком. Це все носили міняли – у Старий Оскіл, Росія це воно було. Принесуть якоїсь шолухи або висівок якихось, або... Колись, правда, принесуть і зернечка. Тоді в кожному дворі були такі драчки – драли. Ну, подеруть, а тоді натовчуть туди...

³ Моя бабуся Сичова Марія Іванівна 1915 р. н. розповідала, як у 1932 році втекла «на Донбас» із свого рідного українського села Верхньогрекове Міллерівського району Ростовської області і тим урятувалася від голоду. Працюючи в їдальні на залізничній станції Родакове Донецької (тепер Луганської) області, вона ще й підгодовувала своїх опухлих від голоду родичів, які приїжджали до неї з української Ростовщини в 1933 р.

– *Що казали люди, був у Старому Осколі голод?*

– Там не було, там не такий... Туди всі наші ходили, носили. Може, й був голод, та не такий. На Дон ходили, до козаків. І мати ходила, і батько їздив, усім доставалося» (Магрицька 2008: 345).

Місто Старобільськ

Ільченко Іван Михайлович, 1927 р. н.: «Батько ховався, щоб у колхоз не йти. Ото, було, пішов на Росію пєша. Приносив нам крупички різної, ще й хлібця принесе, та й сухариків принесе. Батько було каже: «Лучче мені сухарі, їх легше нести, а хліб важче нести». Тоді чувал на плечі – і пішов... Дівчата стали ходять, так якусь крупу приносили, чи кукурузяна... Як батько піде, так немає цілі три неділі. Оце ж поки у Вороніж піде, у Росію. Які ноги треба! Оце піде заробити, Бог його знає, що вони там робили? Було каже, як заробить: “Ви мені сухарів давайте!”... А ми ж які раді! Принесе батько сухариків – тепер все, пішли ми трошки жить... Сам пухлий, і пішов же ж, і принесе. Він каже, хлібом не вигодно, важко, сухарів можна більше принести – вони сухі, легші, а йти-то далеко» (Магрицька 2008: 349).

Троїцький район

Село Бабичеве

Гусаченко Дар'я Василівна, 1914 р. н.: «Так а чого ж у Росії не було голоду? Росія рядом була, там урожай був...» (с. 364); «Оце ж там на Уразівському⁴, оно ж Росія була. Ну, тут брат і невістка і кажуть: «Ходіть, там, може, зерна купимо у сторожів». Ну ладно, пішли ми. Накупили там... то молоко, то грошей трошки назбирали, і масла назбирали, і сиру назбирали, кой-шо. Прийшли до сторожа. Ну, брат же чувал підняв, невістка ж підняла півчувала, а я ж іще менше. І ти знаєш, наносили ми п'ять чувалів зерна» (Магрицька 2008: 366);

«А моя мати сама з Старого Оскола. Так она часто їздила в Старий Оскіл... Ото привезе там то сухарів, то хліба нам привезе. Це ж всю зиму вона шастала... Ну чого це Вкраїну так душили? Га? Ну чого це, чого це не скрізь, а тіки на Україні?» (Магрицька 2008: 372).

Село Високе Тополівської сільради

Лемзякова Зінаїда Лук'янівна, 1915 р. н.:

«– *Ви не ходили міняти речі на продукти?*

Моя мати ходила. У нас же нарядів багато було, ото забирає штук три моїх

4 Селище Уразове належить до Валуйського району Белгородської області Російської Федерації.

платтячок, то штори, то простіні, то таке, і йде. А йде в Росію. А відтіля, із Росії, вона вже принесе і мукички, і пшонця, і картошок. Ну, що в їх є, то й давали люди.

– Давали?

– Да. І не то, що я оддам задурно їм. А каже: “Моя ж ти дорога, на тобі більш... Ти ж, – питає, – відкіля явилася і принесла ж ти своє барахлишко нам?”» (Магрицька 2008: 380).

Максютенко Пелагея Яківна, 1926 р. н.: «Їздили в Росію тоді, я помню, за картошками, картошки привозили, у Росію їздили, у Старий Оскол.

– *Що, там було щось поїсти, харч якийсь?*

– У Росії? Ну, канешно, там уродило. Кажуть, у них дощ був, а в нас не було» (Магрицька 2008: 383).

Село Новочервоне

Божкова Ганна Панасівна, 1920 р. н.: «Ми брали лахмоття – рядна, полотно, ходили в Росію, міняли на зерно. Задурно: за рушник – три-чотири стакана, міняли на сухарі. І те, бувало, не довезеш додому: на дорозі одобрали к чортовій матері. Сама міліція одбирала» (Магрицька 2008: 401).

Клименко Микита Панасович, 1917 р. н.: «Я в Росію поїхав, просив там, а тоді у кого там щось пороблю, що можна, ото так. Поживу – привезу там, що надають. Пішки ходив з Новочервоної, через Троїцький район, і попав я... Старий Оскол, Новий Оскол, ото там. Просив, значить. А люди давали щось, у Росії там було що давать. А сестри брали з дому барахло і тож ішли у Росію, міняли» (Магрицька 2008: 401).

Село Тарасівка

Пономар Уляна Григорівна, 1916 р. н.: «Ходив мій чоловік... Я ще не була за ним замужом, а він ходив просити милостини у Росію. Зайшли, каже, до жінщини, витяга, ка[же], такі паляниці з печі. «Ну що, – каже, – дала вона нам по крихотці, а я у торбинку ж положив і пішов, додому ж понести хоч трошки. А у станції, – каже, – і те в мене забрали. Я положив та заснув, встав, – каже, – нема ні сумки, нема нічого». Це була станція Уразово Белгородської області» (Магрицька 2008: 413).

Шевченко Олена Іванівна, 1919 р. н.: «У голод хто міг, ті возили барахло у Росію – рушники, платки, ну і міняли ото.

– *А там не було голоду?*

– Та напевно ж, що звідтіл мукичку привозили і... Ото й люди виживали, які дебелишенькі» (Магрицька 2008: 417).

Село Царівка Розпасіївської сільради

Пустинникова Надія Мусіївна, 1926 р. н.: «Оте все новеньке, шо в їх осталося до оцього ж 33-го, все попромінювали за кусок хліба. А там, у Росії, вже трошки люди жили багатше, там не було голоду... Там хліб був... Було, і дедушка піде й каже: «Та я оце в Чорнянці був, там люди живуть!». І оце й милостини напросе, принесе хліба; вони багатше од нас жили. Понесе туди полотна (полотно ткали і «шматками» звали), воно згорнute, і вони все попромінювали в голодовку із скрині, всі наряди.

– А куди носили міняти? На базар?

– Нє, я ж кажу, десь у Росію, воно недалеко тут, кілометров двадцять, там уже Белгородська область» (Магрицька 2008: 431).

Як бачимо, мішечництво (виїзд або похід за продуктами в місцевості, де не було голоду) було поширеним способом виживання селян Луганщини під час Голодомору 1932-1933 рр. Шукаючи порятунку від голодної смерті для себе і своїх дітей, мешканці українсько-російської прикордонної смуги несли все своє «багатство» – рушники, скатерті, сорочки, прикраси тощо в сусідні російські села та міста в надії вимінати їх на щось їстівне.

Зрозуміло, що якби в Росії був такий самий Голодомор, як в Україні, наші селяни туди б масово не ходили.

Наведені свідчення очевидців Голодомору з Луганської області є доказами геноциду саме українського селянства. Причому доказами переконливими, адже опитані нами люди мають різні політичні погляди й не знайомі між собою. Одностайність висновків людей щодо суттєвої відмінності між Голодомором в Україні та голодом у Росії є запорукою їх об'єктивності.

Було б добре, аби історики теж були об'єктивними й у своїх дослідженнях орієнтувалися передусім на гасло французького мислителя Монтеск'є: «Можна просити мене померти за свою батьківщину, але ніхто не змусить мене про неї брехати».

Бібліографія:

Кондрашин: Кондрашин, В. Чи був голод 1932-1933 рр. в Україні «геноцидом українського народу»? Відповідь С.В. Кульчицькому – <http://www.day.kiev.ua/202152/>

Кульчицький 2004: Кульчицький, С.В. Голод-геноцид 1933 року в Україні – В: Голодомор

1932-1933 років: основні дійові особи і механізми здійснення: Матеріали Другої міжнародної наукової конференції. Київ, 28 листопада 2003 р. К., 2004.

Магрицька 2008: Врятована пам'ять. Голодомор 1932-33 рр. на Луганщині: Свідчення очевидців / Упорядник І. Магрицька. Луганськ, 2008.

Маняк, Коваленко 1990: Маняк, В., Коваленко, Л. Пам'ять не працює. – В: Літературна Україна. 1990, 2 серпня.

Солдатенко 2003: Солдатенко, В. Голодний тридцять третій: суб'єктивні думки про об'єктивні процеси – В: Дзеркало тижня. 2003. № 24.

Ткаченко: Ткаченко, Г.С. Миф о «голодоморе» и манипуляция сознанием – <http://www.km.ru/magazin/view>

Яковлев: Яковлев, А.Н. Голод 1932-1933 гг. – трагедия народов СССР – <http://www.alexanderyakovlev.org/almanah>

Інформація про автора:

Ірина Магрицька – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, голова Луганської обласної філії Асоціації дослідників голодоморів в Україні.